

Fakta och nyheter om ålgräs på västkusten

Havs- och vattenmyndigheten, Göteborgs universitet och Länsstyrelsen i Västra Götaland ger nu ut två nya rapporter som har som mål att förbättra situationen för svenska ålgräsängar.

Den ena rapporten är också den första vägledningen som tagits fram i Sverige vad gäller restaurering och återställning av ålgräsängar. Det har också tagits fram en vägledning för kompensationsrestaurering med syftet att undvika eller minimera nettoförluster av ålgräsmiljöer och dess ekosystemtjänster.

Läs rapporten "Förvaltning och restaurering av ålgräs i Sverige – Ekologisk, juridisk och ekonomisk bakgrund"

Läs rapporten "Handbok för restaurering av ålgräs i Sverige - Vägledning"

Läs vägledningen "Kompensationsrestaurering av ålgräs i Sverige"

Rapporterna är baserade på nya tvärvetenskapliga forskningsstudier som bland annat tagit fram nya metoder för att restaurera ålgräs i Sverige, hur ålgräsängar kan värderas ekonomiskt, samt förslag på hur ålgräsängar som förstörs vid exploatering kan kompenseras.

Rapporterna har även försökt att samla den kunskap som finns om ålgäsets ekologi, hot och rättsliga skydd i Sverige, samt analyserat dagens förvaltning av ålgräsängar. Rapporterna fokuserar på utvecklingen på västkusten. Här har vi samlat några fakta och nyheter från rapporterna.

FÖRSTA DOMEN OM KOMPENSATION AV ÅLGRÄS. 2015 kom för första gången i Sverige en dom med krav om restaurering av ålgräs som kompensation för förlust av ålgräs. Det var i samband med att Göteborgs hamn AB ansökte om utbyggnad av hamnen i ett område med ålgräsängar (Mål nr M 4523-13, Vänersborgs tingsrätt).

110 MILJONER TILL RESTAURERING AV ÅLGRÄS I VÄSTERHAVET. 2015 beslöt Havs- och vattenmyndigheten att genomföra storskaliga restaureringsåtgärder för ålgräs i Västerhavet inom sitt åtgärdsprogram för havsmiljön (HaV rapport 2015:30). Havs- och vattenmyndigheten har i konsekvensanalysen för åtgärdsprogrammet beräknat kostnaderna för att återställa ålgräs under kommande sexårsperiod till minst 110 miljoner kronor.

3,2 MILJONER TILL STUDIER AV ÅLGRÄSRESTAURERING I ÖSTERSJÖN. Våren 2016 gav Havs- och vattenmyndigheten 3,2 miljoner kronor till ett projekt för att restaurera ålgräsängar i Östersjön. Projektet drivs av Länsstyrelsen i Kalmar län i samarbete med Linnéuniversitetet och är tänkt att pågå i totalt fem år. Restaureringen rör mjuka havsbottnar längs med Kalmar och Blekinge läns kust. Bidraget från HaV avser de första två årens verksamhet med bland annat provplantering och utvärdering. Under de sista tre åren av planeras en mer storskalig restaurering.

ZOSTERA MARINA VANLIGASTE SJÖGRÄSET I SVENSKA VATTEN. I Sverige förekommer fyra sjögräsarter. Ålgräs (*Zostera marina* L.) är den vanligaste och dominerar helt på västkusten, dvärgålgräs (*Z. noltii*) är en mindre art som är vanlig i tidsvattenområden i norra Europa men växer endast på ett 30-tal platser i Västra Götalands och Hallands län.

I Östersjön växer sjögräs ofta i blandade bestånd tillsammans med sötvattenslevande fröväxter som ålnate (*Potamogeton perfoliatus*), trådnate (*P. filiformis*), borstnate (*Stuckenia pectinatus*; syn. *P. pectinatus*), hårsärvar (*Zannichellia* spp.) havsnajas (*Najas marina*), tre arter av slingor (*Myriophyllum* spp.) samt ett stort antal arter av kransalger.

FLER OCH STÖRRE FISKAR I ÅLGRÄSÄNGAR. Studier i Bohuslän har visat att den biologiska mångfalden av fisk är 32 procent högre och att mängden fisk räknat i vikt är 57 procent högre i ålgräsängar än på botten utan vegetation. Unga individer av olika torskfiskarter, läppfiskar (labrider) och kantnålsfiskar hittas nästan uteslutande i ålgräsängar, det fanns upp till 138 gånger fler där än på botten utan vegetation.

VANLIGT MED EKOLOGISK KOMPENSATION AV ÅLGRÄS I USA. I Sverige har ännu ingen kompensationsrestaurering av ålgräs genomförts. I USA är transplantering av skadade eller förlorade ålgräsängar vanligt och har använts som metod vid ekologisk kompensation sedan 1940-talet. I södra Kalifornien har runt 90 procent av alla kompensationsrestaureringar av ålgräs sedan 1980-talet (cirka 50 fall) varit framgångsrika.

Erfarenheter från USA visar hur viktigt det är att kompensationsrestaureringen görs utifrån vetenskapliga metoder, att det finns gemensamma regler eller rekommendationer för hur omfattningen på kompensation ska beräknas, hur uppföljningen ska ske, hur resultatet ska bedömas samt vad som ska ske om man inte lyckas.

STORA FÖRLUSTER AV ÅLGRÄS I KUNGÄLV OCH STENUNGSUND. Under 1980-talet inventerades bland annat ålgräs i grunda havsområden i fem kommuner i Bohuslän (Strömstad, Lysekil, Uddevalla, Stenungsund och Kungälv). År 2000, 2003 och 2004 genomfördes samma inventering. Under 1980-talet hittades totalt 1 825 hektar ålgräs i de inventerade områdena, varav nästan hälften i Kungälv kommun.

- ✓ Under 2000-talet konstaterades att 1 124 hektar, eller 62 procent, av ålgräset i områdena försvunnit. Värst var läget i Kungälv kommun där 87 procent av ålgräset försvunnit, vilket motsvarar mer än hälften av den totala förlusten i Bohuslän. I Stenungsunds kommun hade ålgräset endast minskat med 13 procent under 2000-talet. Förlusterna av ålgräs i Bohuslän sedan 1980-talet består i huvudsak av hela ålgräsängar.
- ✓ Preliminära resultat av undersökningar i Kungälv kommun och i den angränsande Hakefjorden i Stenungsunds kommun under sommaren 2015 visar att ålgräset fortsätter att försvinna. Totalt har utbredningen minskat med cirka 80 procent, motsvarande cirka 290 hektar, sedan inventeringarna på 2000-talet. I dag återstår endast mindre, fragmenterade ängar i området.
- ✓ Förlusten av ålgräs är fortsatt störst i Kungälv kommun. Över 90 procent av ängarna har försvunnit sedan 2004, framför allt i området runt Nordön. Totalt återstår idag mindre än två procent av de 770 hektar ålgräs som hittades här i början av 1980-talet. Orsaken tros vara försämrad vattenkvalitet.
- ✓ Stora förluster av ålgräs har även skett i Hakefjordens östra delar i Stenungsunds kommun. I dag återstår cirka 62 hektar ålgräs, vilket är en minskning på 77 procent sedan 1980-talet. Förlusten har framför allt skett i de sydöstra delarna av fjorden som angränsar till Kungälv kommun. I de norra delarna av Hakefjorden hittas fortfarande större områden med ålgräs, men dessa ängar är idag svårt fragmenterade.

LYCKADE TESTPLANTERINGAR VID GULLMARSFJORDEN. De senaste fem åren har testplanteringar av skott av ålgräs gjorts i området runt Gullmarsfjorden. Antalet planterade skott har mer än tiodubblats och totalt hittas idag mer än 500 kvadratmeter av planterade ängar i området.

1 700 HEKTAR ÄR VÄRLDENS STÖRSTA RESTAURERING. Den största areal ålgräs som hittills framgångsrikt restaurerats är på totalt 1 700 hektar och har skett över en 11-års period i Nordöstra USA. Så storskalig restaurering förutsätter bra miljöförhållanden för att lyckas. I södra Bohuslän är vattenkvaliteten i dag för dålig på många ställen för att kunna genomföra restaurering av ålgräs.

INVENTERINGAR SOM GJORTS. I Bohuslän genomfördes omfattande inventeringar av grunda mjukbottensområden redan på 1980-talet i flera kommuner. Länsstyrelsen i Västra Götalands län inventerade, i samarbete med forskare, samma områden på 2000-talet då stora förluster av ålgräs dokumenterades.

- ✓ Länsstyrelserna i Västra Götalands län, Östergötlands län och Kalmar län har inom biogeografisk uppföljning utvecklat och testat metoder för att kartera ålgräset i länen med fjärranalys av satellitbilder från flera olika år.
- ✓ I Kungsbackafjorden i Hallands län inventerade kommunen ålgräsets utbredning på 1980-talet) och 1999.
- ✓ I de svenska delarna av Öresund och Östersjön saknas skattningar av den areella utbredningen av ålgräs, men inventeringar har gjorts i flera län. Länsstyrelsen och kommuner i Skåne har också inventerat ålgräs i Skånes kustvatten under 2000-talet med hjälp av stickprov.
- ✓ I Blekinge har omfattande provtagning med bland annat dropvideo genomförts för att modellera utbredningen av bland annat ålgräs i länet inom Life-projektet MARMONI.
- ✓ I Kalmarsund har länsstyrelsen inventerat förekomst av ålgräs under 2000-talet, liksom på Gotland på flera lokaler. Däremot är kunskapen om ålgräsets utbredningen generellt låg längs den svenska ostkusten norr om Kalmar sund.

BIOTOPSKYDD SOMRÅDEN OCH STRANDSKYDD KAN GE ÖKAT SKYDD. I miljöbalken finns flera olika former av områdesskydd som kan användas för att skydda ålgräsängar (nationalpark, naturreservat, Natura 2000-område, biotopskyddsområde och strandskydd).

I jämförelse med att till exempel bilda naturreservat går det relativt snabbt och enkelt att bilda biotopskyddsområden. Hittills har möjligheten att inrätta denna typ av skydd för ålgräs använts i mycket liten utsträckning, första gången var i april 2016 i Uddevalla kommun. I rapporten från Havs- och vattenmyndigheten, Göteborgs universitet och Länsstyrelsen i Västra Götalands län pekas på att biotopskyddsområden för ålgräs bör öka. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har även tagit fram en vägledning för biotopskydd för ålgräs.

Rapporten pekar också på strandskyddet som en möjlig väg att ge skydd åt ålgräs genom att förbjuda verksamheter som väsentligt förändrar miljön.

OTILLRÄCKLIGT MED SKYDD. Idag saknas en nationell sammanställning på hur mycket ålgräs som skyddas av marina områdesskydd i Sverige, samt hur väl detta skydd fungerar i praktiken. I Västra Götalands län har länsstyrelsen utfört preliminära beräkningar. Av totalt cirka 60 skyddade områden med ålgräs bedömdes föreskrifterna i fler än 20 naturreservat ha bristande skydd eller helt sakna föreskrifter för den marina miljön. Områden med bristande skydd beräknas innehålla över 500 hektar ålgräs.